

Сидоренко Олександр Леонідович, доктор соціологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти

УЧАСТЬ У ПРОВЕДЕННІ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Сьогодні як ніколи актуальними є слова видатного педагога ХІХ століття К. Ушинського: «Учитель живе до тих пір, поки він вчиться, як тільки він перестає вчитися, у ньому помирає вчитель». З іншого боку, вони засвідчують, що гасло «освіта впродовж життя» для педагогів не нове, проте в сучасному суспільстві стрімких змін набуває особливої гостроти. Саме тому об'єктом посиленої уваги науковців, управлінців освітою, педагогів-практиків стає вдосконалення змісту, оновлення форм і методів освіти дорослих.

Освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя. Відповідно до Закону України «Про освіту» вона охоплює післядипломну освіту; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток; будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою [1].

Проблема професійної освіти педагогів на початку ХХІ століття посідає чільне місце в дослідженнях зарубіжних (А. Коул, Дж. Лупарт, Дж. Сноумен та ін.) і українських (І. Бех, І. Гавриш, Т. Ісаєва, О. Лебедева, В. Луніна, Л. Щербатюк та ін.) учених.

Теоретико-прикладні аспекти неперервної освіти дорослих висвітлено в працях С. Гончаренка, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, Л. Ніколенко, В. Олійника, С. Сисоевої, Л. Сігаєвої, І. Смагіна та ін.

Проте до цього часу не досліджувалося питання про залучення педагогічних працівників до підготовки та проведення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) як один із складників підвищення кваліфікації, а відтак – і освіти дорослих.

Метою статті є обґрунтування нормативної та фактичної відповідності змісту підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників, які залучаються до проведення ЗНО, вимогам до підвищення кваліфікації вказаних категорій педагогів.

Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800, визначає метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників їхній професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти. Документ надає педагогам можливість досить широкого вибору форм, видів, напрямів та суб'єктів підвищення кваліфікації. Зокрема, до основних видів підвищення кваліфікації віднесено навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо, а також стажування [2].

Освіта дорослих наразі є об'єктом вивчення спеціальної дисципліни – андрагогіки. Андрагогічний підхід у навчанні передбачає максимальне врахування особливостей дорослих, а саме:

- орієнтування на потреби тих, хто навчається;
- надання широких можливостей для проявів самостійності, самореалізації, самокерованості;
- використання досвіду дорослої людини як під час власного навчання, так і у процесі навчання колег;
- максимальна практична спрямованість, аж до вирішення певної проблеми, досягнення конкретної мети;
- проведення навчання в умовах суттєвих обмежень (соціальних, часових, фінансових, професійних тощо);
- необхідність забезпечення партнерського рівня взаємовідносин тих, хто навчає, і тих, хто навчається;
- наявність певних стереотипів та установок, які можуть знизити ефективність навчання [3, с. 8–10].

Згідно із Законом України «Про освіту», ЗНО – «це оцінювання результатів навчання, здобутих особою на певному рівні освіти, що проводиться спеціально уповноваженою державою установою (організацією)» [1].

Український та регіональні центри оцінювання якості освіти, уповноважені державою на проведення ЗНО, залучають на певних етапах цієї процедури велику кількість педагогічних працівників. Це обумовлено, у першу чергу, специфікою проведення зовнішніх оцінювань в Україні – тестування із одного предмета, як правило, проходить в один день по всій державі. У деяких випадках в один день проходить тестування з кількох предметів одночасно. Так, 01 червня 2021 року у тестуванні з української мови і літератури взяли участь 222611 осіб. Ще 68 326 осіб брали участь у цей же день у тестуванні з української мови [4, с. 5, 44].

У день тестування для вказаної кількості осіб було організовано роботу пунктів тестування із розрахунку, що в одній аудиторії, як правило, може знаходитись не більше ніж 15 учасників ЗНО. Дотримання процедури у кожній аудиторії забезпечують інструктор і старший інструктор, у пункті – чергові, відповідальний за пункт тестування та його помічник. Виконані учасниками тестування роботи, у тому числі й завдання, які передбачають надання розгорнутої відповіді, мали бути перевірені впродовж трьох тижнів.

Порядок залучення педагогічних, наукових, науково-педагогічних працівників та інших фахівців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 222. Документом визначені різні категорії залучених осіб, а також вимоги до їх добору та підготовки. Так, пунктом 15 передбачено: «обов'язковою умовою для участі в перевірці сертифікаційних робіт зовнішнього оцінювання з розгорнутою відповіддю є проходження відповідної підготовки у рік залучення (навчання та/або інструктажу)» [5].

Розгляньмо детальніше, як організована підготовка педагогічних працівників, які залучаються до перевірки відкритої частини сертифікаційних

робіт (екзаменаторів) на базі Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Навчання здійснюється відповідно до Типової програми, затвердженої Українським центром оцінювання якості освіти, та передбачає ознайомлення:

- із чинними нормативно-правовими документами з питань проведення зовнішнього незалежного оцінювання;
- структурою тесту та формами тестових завдань;
- інструкцією щодо перевірки виконання тестових завдань із розгорнутою відповіддю;
- критеріями оцінювання відкритих завдань та схемами оцінювання виконання відкритого завдання учасниками зовнішнього незалежного оцінювання;
- результатами аналізу перевірки відкритих завдань попередніх років та характерними проблемами при їх здійсненні;
- ситуаціями, що можуть виникнути під час перевірки відкритих завдань із розгорнутою відповіддю.

Заняття з педагогами мають здебільшого практичний характер і проводяться у формі семінарів-тренінгів, на яких здійснюється колективне оцінювання сертифікаційних робіт учасників ЗНО попереднього року.

Інструктажі з екзаменаторами передбачають опрацювання еталонних робіт, виконаних учасниками ЗНО поточного року, за схемами оцінювання, які будуть застосовуватися у процесі виконання педагогами їхніх обов'язків на пункті перевірки відповідно до укладеного з Харківським РЦОЯО договором.

Наведене засвідчує, що у ході підготовки та проведення ЗНО педагогічні та науково-педагогічні працівники здійснюють підвищення кваліфікації, удосконалюючи такі, визначені Професійним стандартом за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти», компетентності:

1. Загальні –

- а) соціальна (здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді);
- б) лідерська (здатність до відповідального ставлення до обов'язків).

2. Професійні –

а) емоційно-етична (здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі);

б) оцінювально-аналітична (здатність здійснювати оцінювання результатів навчання учнів);

в) здатність до навчання впродовж життя (здатність взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки);

г) рефлексивна (здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати індивідуальні професійні потреби) [6].

Зауважимо, що Закон України «Про освіту» визначає можливість реалізації особою права на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти [1].

Дослідники освіти дорослих відзначають зростання ролі двох останніх видів. Зокрема Л. Ніколенко стверджує, що «неформальна та інформальна освіта все більше нарощує свій потенціал давати альтернативні форми навчання та додаткові навички, які можуть допомогти людям у пристосуванні до постійних трансформацій суспільства» [7, с.7].

Наведене дозволяє зробити висновок, що зарахування навчання у ході підготовки до ЗНО та виконання обов'язків залученого персоналу під час його проведення (стажування) як частини обов'язкового обсягу годин, відведених на підвищення кваліфікації педагогічного працівника, дозволить:

- підвищити мотивацію педагогів до співпраці з регіональними центрами оцінювання якості освіти;
- наповнити систему освіти дорослих практичним змістом – навички, які педагогічні працівники вдосконалюють, залучаючись до роботи в системі ЗНО, можуть застосовуватися ними в основній діяльності;
- підвищити рівень педагогічної культури і педагогічної відповідальності;
- вивести на якісно новий рівень культуру оцінювання у закладах освіти України.

Список бібліографічних посилань

1. Rada.gov.ua (2017). *Про освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [Accessed 01 December 2021].
2. Rada.gov.ua (2019). *Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> [Accessed 01 December 2021].
3. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. (2014) *Освіта дорослих: короткий термінологічний словник*. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 108 с.
4. *Офіційний звіт про проведення в 2021 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти* (2021), том 2. Київ, 415 с. Available at: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/ZVIT_ZNO_2021-Tom_2_.pdf [Accessed 01 December 2021].
5. Rada.gov.ua (2015). *Порядок залучення педагогічних, наукових, науково-педагогічних працівників та інших фахівців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-2015-%D0%BF#Text> [Accessed 01 December 2021].
6. Rada.gov.ua (2020). *Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [Accessed 01 December 2021].
7. Ніколенко Л.Т. (2016). Професійний розвиток педагогів у формальній, неформальній та інформальній освіті дорослих: історико-педагогічний аспект. В: *Імідж сучасного педагога*, 4(163), с. 25–33.

References

1. Rada.gov.ua (2017). *Pro osvitu* [On Education]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [Accessed 01 December 2021].
2. Rada.gov.ua (2019). *Poriadok pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv* [Procedure for Professional Development of Educational and Academic Workers]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> [Accessed 01 December 2021].
3. Luk'ianova L.B., Anishchenko O.V. (2014) *Osvita doroslykh: korotkyi terminohichnyi slovnyk* [Adult Education: concise glossary of terms]. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 108 p.
4. *Ofitsiinyi zvit pro provedennia v 2021 rotsi zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia rezultativ navchannia, zdotykh na osnovi povnoi zahalnoi serednoi osvity* (2021) [Official Report on External Independent Assessment of knowledge of graduates of General Educational Institutions of Ukraine in 2021], vol. 2. Kyiv, 415

p. Available at: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/ZVIT_ZNO_2021-Tom_2_.pdf [Accessed 01 December 2021].

5. Rada.gov.ua (2015). *Poriadok zaluchennia pedahohichnykh, naukovykh, naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv ta inshykh fakhivtsiv do provedennia zovnishnoho nezalezhnoho otsiniuvannia* [Procedure for involving pedagogical, scientific, scientific-pedagogical workers and other specialists in conducting external independent assessment]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-2015-%D0%BF#Text> [Accessed 01 December 2021].

6. Rada.gov.ua (2020). *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «vchytel z pochatkovoï osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)»* [On approval of the professional standard on professions “teacher of primary classes of the general secondary education institution”, “teacher of the general secondary education institution”, “teacher of primary education (with diploma of junior specialis)”]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [Accessed 01 December 2021].

7. Nikolenko L.T. (2016). Profesiinyi rozvytok pedahohiv u formalnii, neformalnii ta informalnii osviti doroslykh: istoryko-pedahohichni aspekt [Professional development of teachers in formal, non-formal and informal adult education: historical and pedagogical aspect]. In: *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of a modern teacher], 4(163), pp. 25–33.

Abstract. Noting the crucial importance of the Lifelong Learning principle implementing in modern society of rapid changes, the author highlights the need to improve the content, update the forms and methods of adult education in the pedagogical environment.

The article analyzes the provisions of normative documents that determine the procedure for professional development of educational workers, as well as scientific approaches to be implemented in the organization of adult education.

As one of the components of professional development, the author considers the involvement of teachers in the preparation and conduct of external independent assessment (on the example of training of specialists involved in the inspection of the open part of external independent assessment certification works (examiners) on the basis of Kharkiv Regional Center for Educational Quality Assessment).

It is concluded that the admission of the training in the course of preparation for the External Independent Assessment and the performance of the involved personnel duties during its carrying out (internship) as a part of the mandatory amount of hours devoted to professional development of pedagogical workers will not only increase the motivation of teachers to work with regional centers for educational quality assessment, but also to fill the system of adult education with practical content, will help improve the pedagogical culture in general and the culture

of assessment in particular.

Key words: external independent assessment, adult education, andragogy, professional development of educational workers, examiners, professional competencies.